

DOI: <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2024-83-10>

УДК (UDC): 378.147

Д. В. АМЕЦИНСЬКИЙ¹,

аспірант кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти

e-mail: amec300191@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4731-2915>**О. О. МЕЛЬНИЧЕНКО¹,**

асистент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти

e-mail: oksana.melnichenko@karazin.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4129-4703>¹Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА БУДІВЕЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ПРОВІДНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Мета. Стаття спрямована на вирішення проблеми, яка полягає в наявності високих вимог із боку суспільства до можливості здійснювати самоосвітню діяльність викладачів будівельних дисциплін та недостатньою їхньою компетентністю в цій галузі.

Методи. Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс загальнонаукових (аналіз, синтез, аналогія, порівняння, зіставлення, узагальнення, класифікація, систематизація) та емпіричних (аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, нормативної документації) методів.

Результати. Відповідно до поставленої мети, у статті було визначено сутність, структуру, складові та результати самоосвіти як провідного чинника професійної компетентності викладача будівельних дисциплін, сформульовані основні завдання та форми їхньої самоосвіти, розроблено алгоритм та можливі напрямки самоосвіти як планової роботи над власною особистістю викладача. Визначаючи сутність самоосвіти, можна констатувати, що самоосвіта викладача будівельних дисциплін – це його цілеспрямована пізнавальна діяльність, спрямована на придбання суб'єктивно нових системних знань у предметній галузі, тобто будівництва, а також у галузях педагогіки, психології, методики викладання та загальної освіти й культури. Завданнями самоосвіти виступають: бажання особистісного розвитку; обізнаність й використання нових педагогічних технологій, методів і прийомів в освітньому процесі; постійне підвищення рівня своїх знань у сфері педагогічної психології; удосконалення наукових знань у галузі теорії й методики викладання певної навчальної дисципліни. Послідовність дій (алгоритм) роботи викладача над індивідуальною темою може бути такою: вибір теми методичної роботи; ретельне ознайомлення з проблемою, на вирішення якої спрямована тема самоосвіти; розробка попереднього плану методичної роботи над обраною темою; вибір інноваційних технологій педагогічної діяльності; застосування інновацій у процесі власної педагогічної діяльності; аналіз і оцінка результатів самостійної роботи; письмова фіксація зробленого та написання звіту про отримані результати.

Висновки. Напрямами, у яких викладачеві варто самоосвічуватися та розвиватися, як правило, є: професійний напрямок (дисципліна, що викладається); педагогічний напрямок; психологічний напрямок; методичний напрямок; нормативно-правовий напрямок тощо. Перспективними напрямками подальших досліджень автор вважає: розробку технологій самоосвіти для викладачів, які мають різний професійно-педагогічний стаж; встановлення кореляційного зв'язку між обсягом самоосвіти викладачів та рівнем їхньої професійно-педагогічної компетентності; розробку засобів самодіагностики.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: самоосвіта, викладач будівельних дисциплін, професійна компетентність, напрямки самоосвіти, алгоритм самоосвіти.

Як цитувати: Амецинський Д. В., Мельниченко О. О. Самоосвітня діяльність викладача будівельних дисциплін як провідний чинник розвитку професійної компетентності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2024. Вип. 83. С.111-122. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2024-83-10>

In cites: Ametsynsky D. V., Melnychenko O. O. (2024). Self-educational activity of a teacher of building disciplines as a leading factor in the development of professional competence. *Problems of Engineering Pedagogic Education*, (83), 111-122. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2024-83-10> (in Ukrainian)

Актуальність дослідження і постановка проблеми

Злободенність питання розвитку професійної компетентності педагогів зумовлена прискорюваним процесом морального знецінювання й старіння знань і навичок фахівців у сучасному світі. І саме в результаті процесу підвищення професійної компетентності педагога відбувається підвищення якості освіти її здобувачів.

В останні роки професійне зростання педагога стало однією з найбільш актуальних тем розвитку освіти в нашій країні. Це обумовлено насамперед тим, що в умовах ринкової економіки зростають вимоги до професійної підготовки фахівців у всіх сферах трудової діяльності людини. Розвиток професійної компетентності – це розвиток творчої індивідуальності, формування сприйнятливості до педагогічних інновацій, здатностей адаптуватися в мінливому педагогічному середовищі.

Зміни, що відбуваються в сучасній системі освіти, роблять необхідністю підвищення кваліфікації й професіоналізму викладача, тобто його професійної компетентності. Основна мета сучасної освіти – відповідність актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави, підготовка різнобічно розвиненої особистості громадянина, здатної до соціальної адаптації в суспільстві, початку трудової діяльності, самоосвіти й самовдосконалення. Педагог, що спроможний вільно мислити, прогнозувати результати своєї діяльності й моделювати освітній процес, є гарантом досягнення поставлених освітніх цілей. Саме тому сьогодні різке зріс попит на кваліфіковану, конкурентоспроможну особистість педагога, здатну виховувати особистість у сучасному світі, що динамічно змінюється.

Діяльність сучасного педагога нерозривно пов'язана з його творчою самостійністю, мобільністю, високим інтелектуальним і моральним потенціалом, з його професійною компетентністю й культурним рівнем. Це, безумовно, висуває на перший план необхідність пошуку й

упровадження в практику підвищення кваліфікації викладачів будівельних дисциплін сучасних педагогічних технологій, що стимулюють освітню активність особистості. Досягнення цих вимог неможливо без усвідомлення педагогом своєї високої особистої відповідальності й без постійного відновлення знань і практичних умінь фахівця в процесі підвищенні кваліфікації та самоосвіти.

Сьогодні самоосвіта педагога – необхідна умова професійної діяльності педагога. Самоосвіта – це цілеспрямована пізнавальна діяльність, керована самою особистістю для надбання системних знань у певній галузі діяльності, науки, техніки, культури, політичного життя тощо.

Для того, щоб учити інших, потрібно знати більше, ніж усі інші, тому що суспільство завжди висуває до викладача найвищі вимоги. Педагог повинен знати не тільки свій предмет і володіти методикою його викладання, але й мати знання в суміжних наукових галузях, різних сферах громадського життя, орієнтуватися в сучасній політиці, економіці й ін. Однак здатність до самоосвіти не завжди формується в педагога разом із дипломом педагогічного ЗВО. Ця здатність визначається психологічними й інтелектуальними показниками кожної окремої людини, але не меншою мірою ця здатність формується в процесі роботи з джерелами інформації, аналізу й самоаналізу, моніторингу своєї діяльності й діяльності колег. Безумовно, різні курси підвищення кваліфікації, конференції, семінари, професійні конкурси сприяють розвитку викладача як особистості й професіонала. Участь у різних конкурсах дозволяє по-новому подивитися на свою професію, розвинути свій творчий потенціал і підвищити педагогічну майстерність. Але ключова роль у забезпеченні безперервного процесу освіти педагога належить самоосвіті.

Таким чином, можна дійти висновку, що формувати вміння самоосвітньої

діяльності та володіння її різними способами в майбутніх викладачів необхідно ще під час їхнього навчання в педагогічному ЗВО. Однак аналіз існуючих освітніх програм із підготовки викладачів дозволяє констатувати, що цим питанням ще приділяється недостатньо уваги. Аналіз опитувань викладачів також свідчить про

їхню недостатню компетентність у галузі способів та технологій самоосвіти. Таким чином, маємо проблему, яка полягає у високих вимогах із боку суспільства до можливості здійснювати самоосвітню діяльність викладачів будівельних дисциплін та недостатньою їхньою компетентністю в цій галузі.

Аналіз досліджень та публікацій

Різні аспекти проблеми самостійної освітньої діяльності вивчалися ще класиками педагогічної науки, такими як А. Дістервег, Я.-А. Коменський, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський. Цю ж проблему досліджували вітчизняні вчені Н. Богданова [1], Л. Броннікова [2], О. Бурлука [3], С. Гончаренко [4], О. Гречановська [5, 10], Н. Духаніна [6], І. Коляда [7], В. Кремень [8], В. Олійник

[9], В. Петрук [10], О. Рідкоус [11], Ю. Сабадош [10], Т. Шарненкова [12] й ін. Також цю проблематику досліджено у зарубіжних публікаціях таких вчених як О. Doroshenko [14], L. Dzhegistayeva [16], R. Ekhaeva [16], T. Golovyatenko [14], O. Hrechanovska [13], M. Khmelkova [14], A. Kvitkovskaya [16], M. Poliakova [14], A. Samusevicha [15], L. Shnejder [14], S. Striguna [15].

Постановка завдання

Метою статті є розгляд самоосвіти як провідного чинника розвитку професійної компетентності викладача будівельних дисциплін. Задля її досягнення необхідно вирішити такі завдання: визначити сутність, структуру, складові та результати самоосвіти як провідного чинника

професійної компетентності викладача будівельних дисциплін; сформулювати основні завдання та форми їхньої самоосвіти; розробити алгоритм та можливі напрямки самоосвіти як планової роботи над власною особистістю викладача.

Виклад основного матеріалу

Аналіз літературних джерел дозволяє констатувати, що традиційна самоосвіта – це читання спеціальних статей і книг з профільних предметів, вивчення широкого кола тем у галузі психології, педагогіки, філософії, мистецтва, художньої літератури, соціальної публіцистики тощо. Однак інформатизація суспільства суттєво змінила підходи до самоосвіти. Розвиток професійної компетентності педагогів, задоволення запитів особистості в розвитку сьогодні неодмінно веде до використання інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційні технології зробили практично загальнодоступним колосальний обсяг інформації в найрізноманітніших напрямках людської діяльності. Відповідно, інформаційна культура людини, уміння орієнтуватися в сучасних засобах комунікації та користуватися інформаційними ресурсами для саморозвитку й самовдосконалення сьогодні є визначальними. Таким чином, професійна самоосвіта педагога на сьогодні

є одним з елементів організації всього навчально-виховного процесу, яка передбачає багатокомпонентну діяльність викладача, що включає загальноосвітню, предметну, психолого-педагогічну й методичну самоосвіту. Розглянемо коротко ці складові.

Загальноосвітня самоосвіта містить: загальноосвітню інформацію; знання, уміння й навички, що мають загальнопедагогічну цінність; знання, уміння й навички, що мають значення для підвищення предметної кваліфікації.

Предметна самоосвіта містить: читання спеціальної літератури з предметів; відвідування спеціальних занять, курсів, семінарів тощо.

Психолого-педагогічна самоосвіта включає: поглиблене вивчення педагогічної й психологічної літератури, тому що найбільші утруднення викладач відчуває саме у сфері психологічної компетентності й виборі засобів впливу на своїх вихованців і організації взаємодії з ними.

Методична самоосвіта містить шлифування методики викладання через: читання спеціальної літератури; вивчення педагогічного досвіду; аналіз власної діяльності.

Кожна діяльність передбачає в її результаті створення якогось продукту. Тому в особистому плані самоосвіти викладача обов'язково повинен бути список результатів, які повинні бути досягнуті за певний термін. Такими результатами самоосвіти викладача можуть бути: 1) підвищення якості викладання предмета; 2) розроблені або видані методичні посібники, статті, підручники, програми, сценарії, дослідження; 3) розробка нових форм, методів і прийомів навчання; 4) доповіді, виступи; 5) розробка дидактичних матеріалів, тестів, наочностей; 6) вироблення методичних рекомендацій із застосування нової інформаційної технології; 7) проведення тренінгів, семінарів, конференцій, майстер-класів, узагальнення досвіду з досліджуваної проблеми. Крім цього педагог повинен мати загальний високий рівень культури, знати прийоми риторики, основи моніторингу, мати широку ерудицію. Цей перелік далеко не повний, але без цих навичок педагог не може ефективно вчити й виховувати.

Таким чином, самоосвіта забезпечує розвиток педагога як особистості й професіонала, сприяє підвищенню рівня його професійної компетентності й удосконаленню професійно-особистісних якостей, педагогічних здатностей і практичних умінь.

Самоосвіта – процес свідомої, самостійної, пізнавальної діяльності з метою вдосконалення будь-яких якостей особистості або способів діяльності. Це також – процес пізнавальної діяльності, який мотивується власним бажанням підвищити свої знання в професійній сфері.

Виходячи із сучасних вимог, можна визначити основні шляхи розвитку професійної компетентності викладача будівельних дисциплін, а саме: робота в методичних об'єднаннях, творчих групах; дослідницька, експериментальна діяльність; інноваційна діяльність, освоєння нових педагогічних технологій; різні форми педагогічної підтримки; активна участь у педагогічних конкурсах, майстер-класах, форумах і фестивалях; узагальнення

власного педагогічного досвіду; використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Поява мережі Інтернет забезпечило викладача безліччю можливостей для безперервної самоосвіти, придбання нових знань і вмінь. Сьогодні існує велика кількість форм і способів, як викладачеві підвищувати свою кваліфікацію за допомогою інтернет-ресурсів і технологій, наприклад: дистанційні курси для педагогів, майстер-класи; дистанційні конференції (веб-семінари); дистанційні конкурси; дистанційні евристичні олімпіади; педагогічні форуми й багато іншого. Інтернет дає можливість брати участь у різних дистанційних конкурсах і олімпіадах, різноманітність яких просто вражає. На кожному сайті є педагогічні форуми, які дозволяють спілкуватися на професійні й особисті теми педагогам із різних куточків нашої країни й з колегами з-за кордону.

Таким чином, можна дійти висновку, що сьогодні існують певні умови, завдяки яким кожний педагог може рости особистісно й професійно: здобувати нові знання, удосконалювати вміння, підвищувати особистісну й професійну самооцінку, здобувати визнання серед колег. Безперервність цього процесу забезпечує підвищення рівня готовності до самоосвіти. Із цього випливає, що найбільш важливою складовою вдосконалення викладача є його власне бажання постійно самоосвічуватися, йти в ногу з часом. Тільки самоосвіта може дозволити кожному педагогові залишатися актуальним у сучасних умовах.

Не викликає жодних сумнівів, що поліпшення якості освіти її здобувачів безпосередньо залежить від рівня професійної підготовки педагога. Однією з ознак професійної відповідності викладача цій вимозі є його схильність до постійного зростання, саморозвитку й самоосвіти. Це випливає з уявлення про сучасного педагога, оскільки сучасний педагог – це:

– гармонійно й різнобічно розвинена особистість, яка поєднує в собі духовне багатство й моральну чистоту;

– висококваліфікований фахівець, здатний підібрати дієві засоби навчання, засновані на індивідуальному підході до учнів;

– фахівець, здатний провести заняття, включаючи в процес здобуття знань різні види діяльності;

– людина, яка жадає постійного розвитку й удосконалення своїх навичок і вмій, має широкий спектр інтересів.

У контексті самоосвіти педагога доцільно більш пильно розглянути такі складові професійно-педагогічної компетентності: методичну компетентність; дослідницьку компетентність; управлінську компетентність; комунікативну компетентність; психологічну компетентність. При цьому слід розуміти, що розвиток професійної компетентності – це процес усвідомлення творчої індивідуальності, гнучкості мислення й сприйнятливості до новацій. Від професійної підготовленості викладача безпосередньо залежить розвиток соціальних, економічних і духовних сфер суспільства. Система освіти не стоїть на місці, а постійно змінюється. Ці зміни прямо впливають на професійну компетентність.

Український педагогічний словник так визначає поняття «педагогічна самоосвіта»: «Педагогічна самоосвіта (професійна самоосвіта педагога) – це процес самостійного освоєння педагогом нових педагогічних цінностей, способів і прийомів, технологій діяльності, умінь і навичок їх використання й творчої інтерпретації у своїй професійній діяльності» [3, с. 296]. Іншими словами, самоосвіта – це бажання викладача самостійно розбудовуватися в професійній сфері й збагачувати вже наявні знання.

Постійний розвиток є особливою умовою для росту професійної компетентності викладача. До педагогів завжди ставилися й будуть ставитися найвищі вимоги, тому що для того, щоб навчати інших, потрібно самому володіти набагато більшими знаннями. Основною метою саморозвитку й самоосвіти є постійне поліпшення освітнього процесу за рахунок удосконалення теоретичної й практичної сфери знань викладача.

Отже, завданнями самоосвіти, на наш погляд, є:

– бажання особистісного розвитку через підвищення рівня ерудиції, а також правової і загальної культури;

– ознайомлення з новими педагогічними технологіями та впровадження нових методів і прийомів в освітньому процесі;

– постійне підвищення рівня своїх знань у сфері педагогічної психології;

– постійне вдосконалення наукових знань у галузі теорії й методики викладання навчальних дисциплін.

Для професійної компетентності значення самоосвіти таке: поліпшення якості викладання навчальної дисципліни; здатність використовувати творчий підхід у організації навчального процесу; постійне професійне зростання; створення нового сприйняття педагога; відповідність педагога вимогам суспільства й держави.

Основні форми самоосвіти педагога діляться на дві групи: індивідуальні й групові (тобто колективні).

Індивідуальну форму самоосвіти здійснює сам викладач. Але, незважаючи на це, керівники адміністративних і методичних систем можуть стимулювати процес саморозвитку. Індивідуальна самоосвіта має на меті самостійну роботу над удосконаленням професійного рівня.

У процесі педагогічної діяльності викладача його індивідуальна самоосвіта, як правило, складається з: 1) науково-дослідної роботи з обраної теми або існуючої проблеми; 2) самостійного вивчення науково-методичної літератури, відвідування тематичних семінарів; 3) застосування теоретичних інновацій на практиці в навчальному процесі або позакласній діяльності; 4) участі у науково-методичних об'єднаннях; 5) проведенні відкритих уроків для аналізу професійної компетентності; 6) вивчення й застосування інформаційно-комп'ютерних технологій; 7) участі в педагогічних конкурсах; 8) публікації своїх досліджень на сайтах в Інтернеті та створення свого сайту.

Групова самоосвіта проявляється у вигляді діяльності методичного об'єднання, а також практикумів, семінарів і курсів із підвищення професійної кваліфікації. Така діяльність формує зворотний зв'язок між результатами індивідуальної самоосвіти й самим педагогом. Групова самоосвіта спрямована на безпосереднє залучення викладача до методичної роботи методичних структур. Вона, як правило, здійснюється у таких формах:

1) проходження курсів із підвищення професійної кваліфікації. Це надає можливість обміну знаннями й досвідом з колегами й допомоги фахівця;

2) здобуття другої вищої освіти або другої спеціальності. Це дозволяє здійснювати процес освіти за індивідуальною схемою. Наприклад, організація більшості навчальних програм носить модульний характер, тобто одні предмети обов'язкові для вивчення, інші мають другорядне значення;

3) проходження дистанційних курсів із підвищення кваліфікації. Крім курсів, платформою для одержання знань можуть виступати й конференції, семінари, конкурси та олімпіади. Вони надають можливість детальніше вивчити матеріал для викладачів, які цікавляться певними темами або з тем, найбільш актуальних для викладача. Перевагою цієї форми самоосвіти є гнучкий графік. Тобто викладачеві надається можливість пройти певні теми в зручний для нього час;

4) використання мережевих педагогічних співтовариств. Вони сприяють використанню безкоштовних і вільних електронних ресурсів, а також надають можливість самостійного створення мережевого навчального змісту.

При структуруванні самоосвіти необхідно враховувати професійний рівень викладачів. Для цього використовуються різні критерії, відповідно до яких педагогів розподіляють у ті або інші групи. У кожній групі є свої цілі й способи навчання. Малодосвідченому викладачеві самоосвіта допоможе збагатити свій запас знань і підвищити рівень ерудиції, ґрунтуючись на досвіді своїх більш компетентних колег. Педагог зі стажем одержує можливість досліджувати нові методики й прийоми роботи зі здобувачами освіти, а також збільшити свої знання.

Перед тим як зайнятися своєю самоосвітою, викладачеві необхідно визначити ступінь готовності до цього роду діяльності. Для цього варто проаналізувати ознаки готовності педагога до самоосвіти, до яких відносяться:

– пізнавальна ознака, котра передбачає аналіз культури особистості, професійної компетентності і вміння використовувати отримані знання на практиці;

– організаційна ознака, що визначає здатність вірно обирати форми самоосвіти та джерела, призначені для здобуття нових знань;

– морально-вольова ознака, яка включає працездатність і зацікавленість у процесі самоосвіти, а також прояв самокритики.

Оскільки самоосвіта триває все життя, то вона вважається безперервною. Виходячи з цього, у процесі самоосвіти педагога можна умовно виділити 5 етапів:

1 етап – діагностичний, який має на меті створення певної настроєності на навчання, а також адекватний аналіз професійних утруднень, що зустрічаються в педагогічній роботі. Він передбачає постановку проблеми, визначення мети та теми процесу самоосвіти. Також здійснюється оцінка послідовності своїх дій;

2 етап – навчальний, на якому відбувається ознайомлення зі спеціалізованою літературою й методичними матеріалами, а також здійснюється підготовка додаткової навчальної інформації;

3 етап – практичний, що передбачає процес використання нового для педагога теоретичного матеріалу на практиці, а також використання нових методів навчання. При його реалізації ведеться спостереження та проводиться анкетування, здійснюється використання додаткової спеціалізованої літератури. На цьому етапі йде осмислення й узагальнення накопичених особистісних інновацій;

4 етап – упровадження, на якому викладач організує робочий процес, ґрунтуючись на власному попередньому і здобутому під час самоосвіти досвіді. Використовуються авторські розробки з різних тем, особлива увага приділяється використанню дидактичних матеріалів і інших методичних посібників. На цьому етапі на засіданнях надаються звіти про просування самоосвіти, а також проводяться майстер-класи для колег;

5 етап – підсумково-контрольний (узагальнювальний) передбачає проведення аналізу діяльності педагога, формулюються рекомендації для колег, проводиться моніторинг, а також презентація розроблених педагогом матеріалів на педагогічних засіданнях.

Розглянемо окремі, на наш погляд, найбільш важливі елементи здійснення кожного етапу на практиці.

Так, тема самоосвіти обирається з урахуванням тих проблем, з якими зустрічається викладач у ході своєї педагогічної практики. Вибір теми здійснюється з метою усвідомлення проблеми та визначення способів її усунення. Також тема самоосвіти може мати відношення до загальної методичної теми кафедри або усього ЗВО. Якщо викладач постійно працює в інноваційному режимі, то й тема обирається з урахуванням тих завдань, котрі втілюють певний напрямок діяльності освітнього закладу.

Після того, як тема самоосвіти визначена, необхідно сформулювати її цілі та завдання. Так, цілями самоосвіти можуть бути: збільшення обсягу своїх знань; вивчення й використання нових педагогічних технологій і методів; використання нових прийомів навчання; підвищення рівня знань у галузі вікової та педагогічної психології. Кожна мета має формулюватися максимально точно й повно.

Після визначення цілей самоосвіти по кожній із визначених цілей формулюються відповідні завдання самоосвіти, котрі відбивають певну послідовність дій щодо досягнення поставлених цілей.

Для обраної теми викладач самостійно розробляє індивідуальний план роботи над розв'язанням певної проблеми. Як правило, в індивідуальному плані вказуються: назва теми; цілі та завдання; бажаний результат; етапи виконання роботи; попередні строки виконання кожного етапу; заходи та конкретні дії, що будуть проведені в ході роботи над темою; оцінка результату проробленої роботи; форма звіту з виконаної роботи.

Після завершення роботи над темою, викладачеві необхідно надати звіт із повним аналізом, висновками й рекомендаціями, який буде корисний для інших викладачів. Кожний етап роботи може мати свою тривалість.

Послідовність дій (алгоритм) роботи педагога над індивідуальною темою може бути такою.

1. Вибір теми методичної роботи:

- вивчення спеціалізованої літератури;

- вивчення нормативно-правових документів;

- вивчення існуючого педагогічного досвіду.

2. Пильне й ретельне ознайомлення із проблемою, на вирішення якої спрямована тема самоосвіти, за допомогою літературних джерел:

- складання списку використаних джерел;

- витяги з літературних джерел;

- власні коментарі до кожного витягу.

3. Розробка попереднього плану методичної роботи над обраною темою:

- обґрунтування вибору теми;

- визначення актуальності та новизни;

- вибір методів для здійснення пошукової діяльності;

- чітке формулювання цілей і завдань;

- календарне планування самостійної роботи.

4. Вибір інноваційних технологій педагогічної діяльності.

5. Застосування інновацій на практиці, тобто в процесі власної педагогічної діяльності.

6. Аналіз і оцінка результатів самостійної роботи, написання висновків і рекомендацій.

7. Письмове оформлення роботи, написання звіту про отримані результати.

Особливість педагогічної сфери діяльності полягає в безумовному знанні дисципліни, що викладається, а також постійному застосуванні на практиці недавно засвоєних методів навчання. Також педагогові необхідно мати високий рівень культурного розвитку й володіти прийомами риторики. Крім цього, потрібно знати основу педагогіки й психології, щоб вибудовувати ефективну комунікацію з учнями. І цей список вимог не є повним. Не володіючи цими способами діяльності, викладач не зможе належним чином надавати знання, не зможе виявити себе як компетентного педагога й буде виглядати як дилетант. Зазначимо певні напрямки, у яких викладачеві варто самоосвічуватися та розвиватися.

1. Професійний напрямок – дисципліна, що викладається.

2. Педагогічний напрямок – уміння орієнтуватися на учнів, колег і батьків учнів.

3. Психологічний напрямок – освоювати лідерські якості, мистецтво впливу на людей, а також побудова свого іміджу.

4. Методичний напрямок – використання нових методик викладання й інноваційних прийомів навчання.

5. Правовий напрямок – знання нормативно-правової бази.

6. Естетичний напрямок.

7. Історичний напрямок.

8. Охорона здоров'я.

9. Інтереси й хобі.

Робота із самоосвіти викладача з будь-якого напрямку завжди має бути плановою, тобто здійснюватися згідно із заздалегідь розробленим планом самоосвіти.

Приблизна структура плану самоосвіти для викладачів, наприклад, може мати такі елементи.

1. Тема самоосвіти із зазначенням проблеми, на вирішення якої вона спрямована.

2. Цілі й завдання професійної самоосвіти й розвитку особистості.

3. Напрямки діяльності (дослідження літературних джерел з теми самоосвіти; проведення аналізу досвіду роботи колег з теми самоосвіти; проектування діяльності по обраній темі; розробка методичного

матеріалу з урахуванням обраної теми; оформлення власної дидактичної системи; проведення відкритих занять і організація позакласних заходів; проведення власного аналізу виконаної роботи й підведення підсумків роботи з обраної теми).

4. Зміст роботи з обраної теми самоосвіти (опис діяльності; строк реалізації плану; форма, у якій будуть надані отримані результати; підсумки діяльності по напрямках; шляхи подальшого розвитку).

5. Форма проведення роботи (розробка програми дослідження, проведення відкритого заняття або семінару, захист проєкту, науково-практична конференція, кінцева презентація)

6. Методи роботи (проекування, проведення аналізу документів, вивчення продуктів творчості, проведення опитувань і інтерв'ю, а також педагогічних експериментів).

У період саморозвитку особистості відбувається професійно-педагогічне зростання і виробляється гнучкість мислення, яка повністю впливає на трансформацію особистості. Також формується постійна потреба в самовдосконаленні. Виникає бажання домагатися ще більших висот і здобувати ще більше перемог у професійній діяльності.

Висновки

1. Виконана робота з аналізу думок провідних фахівців у галузі самоосвіти дозволяє дійти висновку, що саме самоосвіта після закінчення педагогічного ЗВО стає провідним чинником розвитку професійної компетентності викладача будівельних дисциплін.

2. Визначаючи сутність самоосвіти можна констатувати, що самоосвіта – це цілеспрямована пізнавальна діяльність, керована самою особистістю для надбання системних знань у певній галузі діяльності, науки, техніки, культури, політичного життя тощо. Відповідно, самоосвіта викладача будівельних дисциплін – це його цілеспрямована пізнавальна діяльність, спрямована на придбання суб'єктивно нових системних знань у предметній галузі, тобто будівництва, а також у галузях

педагогіки, психології, методики викладання та загальної освіти й культури. Вона також спрямована на вдосконалення будь-яких якостей особистості викладача.

3. Результатами самоосвіти викладача можуть вважатися: підвищення якості викладання предмета; розроблені методичні посібники, статті, підручники, програми, сценарії, дослідження; нові форми, методи та прийоми навчання; доповіді, виступи; розроблені дидактичні матеріали, тести, наочності; методичні рекомендації на засадах нових інформаційних технологій; проведення тренінгів, семінарів, конференцій, майстер-класів, узагальнення досвіду з досліджуваної проблеми.

4. Завданнями самоосвіти, як правило, виступають: бажання особистісного розвитку; обізнаність й

використання нових педагогічних технологій, методів і прийомів в освітньому процесі; постійне підвищення рівня своїх знань у сфері педагогічної психології; удосконалення наукових знань у галузі теорії й методики викладання певної навчальної дисципліни.

5. Напрямами, у яких викладачеві варто самоосвічуватися та розвиватися, як правило, є: професійний напрямок (дисципліна, що викладається); педагогічний напрямок; психологічний напрямок (освоєння лідерських якостей, мистецтва впливу на людей, побудова свого іміджу тощо); методичний напрямок; нормативно-правовий напрямок; естетичний напрямок; історичний напрямок; охорона здоров'я; власні інтереси й хобі.

6. Послідовність дій (алгоритм) роботи викладача над індивідуальною темою може бути такою: вибір теми методичної роботи; ретельне ознайомлення

з проблемою, на вирішення якої спрямована тема самоосвіти; розробка попереднього плану методичної роботи над обраною темою; вибір інноваційних технологій педагогічної діяльності; застосування інновацій у процесі власної педагогічної діяльності; аналіз і оцінка результатів самостійної роботи; письмова фіксація зробленого та написання звіту про отримані результати. **Перспективи подальших досліджень** Перспективами подальших досліджень, на наш погляд, можуть бути: розробка технологій самоосвіти для викладачів, які мають різний професійно-педагогічний стаж, із відповідним розподілом їх за цим критерієм на певні групи; установлення кореляційного зв'язку між обсягом самоосвіти викладачів та їхнім рівнем професійно-педагогічної компетентності; розробка засобів самодіагностики на предмет аналізу професійних утруднень, що зустрічаються в педагогічній роботі.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автори повністю дотримувались етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаних джерел

1. Богданова, Н. Г. Система післядипломної освіти як механізм самореалізації та творчої адаптації особистості у соціально-інформаційному середовищі. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 150 (№11) Ч.2. С. 19-22. URL: https://openurl.ebsco.com/results?sid=ebsco:ocu:record&bquery=AU+%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.%20%D0%9D.%20%D0%93.&link_origin=www.google.com
2. Броннікова, Л. В. Проблеми розвитку науки і освіти в інформаційному суспільстві. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. 2016. № 2(24). С. 40-42. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Vnau_f_2016_2_12
3. Бурлука, О. В. Самоосвіта особистості: зародження та становлення. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковорди. Серія «Філософія»*. Харків: ХНПУ, 2016. Вип.47 (ч. I). С. 209-220. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1489>
4. Гончаренко, С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. С. 296. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106820/1/%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%281%29.pdf>
5. Петрук, В., Гречановська, О., Сабадош, Ю. Метод проектів у розвитку навичок самоосвіти студентів технічних ЗВО. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки»*. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2019. Вип. 45. С. 123-131. DOI: 10.31909/26168812.2019-(45)-15. URL:

- <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34617/90987.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
6. Духаніна, Н. М. Самоосвіта як складова освітнього процесу в університеті. *Молодий вчений*. 2019. №4 (68). С. 248-251. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-58>
 7. Коляда, І. Самоосвіта як соціокультурне явище в інформаційному суспільстві. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2019. Вип. 24. С. 13-21. DOI: <https://doi.org/10.30970/2078-6999.2019.24-2>
 8. Кремень, В. Нові вимоги до освіти та її змісту. *Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21 століття: матеріали Всеукр. наук.- практик. конф. «Рівний доступ до якісної освіти», 26-27 червня 2007 р., м. Київ. К.: ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. С. 3-10.*
 9. Олійник, В. В. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 1. С. 56-66. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8313/1/OLIYNYR_V_2013-statia.pdf
 10. Петрук, В. А., Гречановська, О. В., Сабадош, Ю. Г. Підходи до впровадження інноваційних технологій в освітній процес технічних ЗВО. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. Warsaw, Poland: RS Global Sp. z O.O., 2019. 5(17). Р. 3-8. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/31082019/6615. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/34618>
 11. Рідкоус, О. В. Підготовка вчителя до самоосвітньої діяльності як складова його професійного зростання. *Педагогічний альманах*. 2008. Вип. 3. С. 132-139. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3AWUScdBCMFd0pScEE4MDIKcFU/view?resourcekey=0-Qphk5bEHoz-AdrMIETC7Q>
 12. Шарненкова, Т. О. Самоосвіта особистості в контексті історичних форм розвитку науки. *Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. Київ, 2013. Вип. 79. С. 193-198.*
 13. Hrechanovska, O. Assertiveness and its role in forming the conflktologikal culture of students of higher technical educational institutions. *Modern Science – Modern veda*. Praha. Ceska republika, Nemoros. 2018. № 4. Р. 79-85. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28523/57626.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
 14. Shnejder, L. Khmelkova, M. Golovyatenko, T. Poliakova, M. Doroshenko, O. (2020) Development of Professional Competence of Teachers as A Factor of The Education Quality Management in Preschool Institutions. *Theory and Practice of Project Management in Education: Horizons and Risks*, Vol. 79, 04001. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207904001>
 15. Samusevicha, A., Striguna S. (2017). The Development of Teachers' Pedagogical Competence in the Process of Self-education at the University. *International Journal on Lifelong Education and Leadership*, 3(2), 39-46. URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijlel/issue/39626/468932>
 16. Dzhegistayeva, L. I., Kvitkovskaya, A. A., Ekhaeva, R. M. (2023). Research of Formation of Students' Information Culture in the Educational Environment. *International Scientific and Practical Conference on Social Sciences and Humanities: Scientific Challenges of the Development of Modern Society (SHCMS, SHS Web of Conferences)*, 172, 01007 (2023), DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202317201007>

Стаття надійшла до редакції 05.10.2024

Стаття рекомендована до друку 07.11.2024

D. V. AMETSYNSKY¹,

PhD Student of the Department of Pedagogy, Methods and Management of Education

e-mail: amec300191@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4731-2915>

O. O. MELNYCHENKO¹,

Assistant Professor, of the Department of Pedagogy, Methods and Management of Education

e-mail: oksana.melnichenko@karazin.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4129-4703>

¹V. N. Karazin Kharkiv National University,

4, Svobody Square Kharkiv, 61022, Ukraine

SELF-EDUCATIONAL ACTIVITY OF A TEACHER OF BUILDING DISCIPLINES AS A LEADING FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE

Purpose. The article is aimed at solving the problem, which consists in the existence of high requirements from society for the possibility to carry out self-educational activities of teachers of building disciplines and their insufficient competence in this area.

Methods. To solve the tasks, a set of general scientific (analysis, synthesis, analogy, comparison, correlation, generalization, classification, systematization) and empirical (analysis of philosophical, psychological, pedagogical, methodological literature, normative documentation) methods has been used.

Results. In accordance with the aim, the article defines the essence, structure, components and results of self-education as a leading factor in the professional competence of teachers of building disciplines, formulates the main tasks and forms of their self-education, develops an algorithm and possible directions of self-education as a planned work on the teacher's own personality. Defining the essence of self-education, it can be stated that the self-education of a teacher of building disciplines is his or her purposeful cognitive activity aimed at acquiring subjectively new systemic knowledge in the subject area, i.e. building, as well as in the fields of pedagogy, psychology, teaching methods, general education and culture. The objectives of self-education are the following: the desire for personal development; awareness and use of new pedagogical technologies, methods and techniques in the educational process; continuous improvement of one's knowledge in the field of educational psychology; improvement of scientific knowledge in the field of theory and methods of teaching a particular discipline. The sequence of actions (algorithm) of a teacher's work on an individual topic can be as follows: choosing a topic of methodological work; careful familiarization with the problem that the topic of self-education is aimed at solving; development of a preliminary plan of methodological work on the chosen topic; selection of innovative pedagogical technologies; application of innovations in the process of own pedagogical activity; analysis and evaluation of the results of independent work; written record of the work done and writing a report on the results obtained.

Conclusions. The areas in which a teacher should self-educate and develop are generally the following: professional direction (discipline taught); pedagogical direction; psychological direction; methodological direction; regulatory and legal direction, etc. The author considers the following to be promising areas for further research: development of self-education technologies for teachers with different professional and pedagogical experience; establishment of a correlation between the amount of self-education of teachers and the level of their professional and pedagogical competence; development of self-diagnostic tools.

KEYWORDS: *self-education, teacher of construction disciplines, professional competence, directions of self-education, self-education algorithm.*

References

1. Bohdanova, N. H. (2019). The system of postdegree education as the mechanism of self-realization and creative adaptation of the personality in the social and information environment. *Hileya (Gileya): Scientific Bulletin*, 150(11(2)), 19-22. https://openurl.ebsco.com/results?sid=ebsco:ocu:record&bquery=AU+%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.%20%D0%9D.%20%D0%93.&link_origin=www.google.com (in Ukrainian).
2. Bronnikova, L.V. (2016). Problems of development of science and education in information society. *Bulletin of NAU. Series: Philosophy. Culturology*, 2(24), 40-42. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Vnau_f_2016_2_12 (in Ukrainian).
3. Burluka, O.V. (2016). Self-education of the personality: origin and formation. *Bulletin HNPУ them. G. S. Skovoroda. «Philosophy»*, 47 (I), 209-220. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1489> (in Ukrainian).

4. Honcharenko, S. (1997). Ukrainian pedagogical dictionary, Lybid, Kyiv. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106820/1/%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%281%29.pdf> (in Ukrainian).
5. Petruk, V., Grechanovska, O., Sabadosh, Yu. (2019). Method of projects in development of habits of self-education of students of technical colleges. *Scientific Bulletin of the Izmil State Humanitarian University. Series "Pedagogical Sciences"*, 45, 123-131. <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34617/90987.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (in Ukrainian).
6. Dukhanina, N. M. (2019). Self-education as a component of educational process at the university. *Young scientist*, 4 (68), 248-251. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-58> (in Ukrainian).
7. Koliada, I. (2019). Self-education as the sociocultural phenomenon in information society. *Visnyk of the Lviv University. Series philosophical sciences*, 24, 13-21. <https://doi.org/10.30970/2078-6999.2019.24-2> (in Ukrainian).
8. Kremen, V. (2007). New requirements to education and its contents. *Challenge for Ukraine: development of the content framework (national curriculum) of general secondary education for the 21st century: materials of Vseukr. science - practice conf. "Equal access to quality education"*, June 26-27, 2007, Kyiv, 3-10. (in Ukrainian).
9. Oliinyk, V.V. (2013). Tendencies of development of postdegree pedagogical education in the conditions of transformation of society. *Theory and practice of social systems management*, 1, 56-66. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8313/1/OLIYNYR_V_2013-statia.pdf (in Ukrainian).
10. Petruk, V. A., Hrechanovska, O.V., Sabadosh, Yu. H. (2019). Approaches to introduction of innovative technologies in educational process of technical colleges. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*, 5(17), 3-8, Warsaw, Poland. https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/31082019/6615 <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/34618> (in Ukrainian).
11. Ridkous, O.V. (2008). Training of the teacher for self-educational activity as making his professional growth. *Pedagogical almanac*, 3, 132-139. <https://drive.google.com/file/d/0B3AWUScdBCMFd0pScEE4MDIKcFU/view?resourcekey=0-Qphk5bEHoz-ADrMIETC7Q> (in Ukrainian).
12. Sharnenkova, T. O. (2013). Self-education of the personality in the context of historical forms of development of science. *New learning technologies*, 79, 193-198, Kyiv. (in Ukrainian).
13. Hrechanovska O. (2018). Assertiveness and its role in forming the konfliktologikal culture of students of higher technical educational institutions. *Modern Science – Modern veda*, 4, 79-85, Praha. Ceska republika, Nemoros. <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28523/57626.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (in Ukrainian).
14. Shnejder, L. Khmelkova, M. Golovyatenko, T. Poliakova, M. Doroshenko, O. (2020). Development of Professional Competence of Teachers as A Factor of The Education Quality Management in Preschool Institutions. *Theory and Practice of Project Management in Education: Horizons and Risks*, 79, 04001. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207904001> (in Ukrainian).
15. Samusevicha, A. & Striguna S. (2017). The Development of Teachers' Pedagogical Competence in the Process of Self-education at the University. *International Journal on Lifelong Education and Leadership*, 3(2), 39-46. URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijlel/issue/39626/468932> (in Ukrainian).
16. Dzhegistayeva, L. I., Kvitkovskaya, A. A., Ekhaeva, R. M. (2023). Research of Formation of Students' Information Culture in the Educational Environment. *International Scientific and Practical Conference on Social Sciences and Humanities: Scientific Challenges of the Development of Modern Society (SHCMS, SHS Web of Conferences)*, 172, 01007. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202317201007> (in Ukrainian).

The article was received by the editors 05.10.2024

The article is recommended for printing 07.11.2024